

Elektoraty 2019 – charakterystyka poglądów

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 23 stycznia 2019 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

SPIS TREŚCI

Poglądy ogółu społeczeństwa na temat istotnych kwestii społeczno-politycznych	1
Zróżnicowanie poglądów elektoratów	8
Charakterystyka elektoratów	8
Potencjalne elektoraty na osiach podziałów politycznych	21

W związku ze zbliżającymi się wyborami po raz kolejny postanowiliśmy scharakteryzować poglądy potencjalnych wyborców sił politycznych cieszących się obecnie największym poparciem społecznym. **W analizach uwzględniliśmy elektoraty wszystkich ogólnopolskich komitetów wyborczych.** Braliśmy pod uwagę istotne kwestie społeczno-polityczne, które – jak zakładamy – współokreślają orientacje polityczne w Polsce i mogą wpływać na preferencje partyjne wyborców. Przedmiotem naszego zainteresowania były społeczne opinie na temat takich kwestii jak: pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych, system podatkowy, stopień sprywatyzowania gospodarki, regulacje dotyczące rynku pracy, pogłębianie integracji europejskiej, wprowadzenie euro w Polsce, polityka wobec uchodźców, polityka wschodnia, miejsce Kościoła katolickiego w życiu publicznym, prawna regulacja aborcji, formalizacja związków partnerskich osób tej samej płci, zwalczanie przestępczości kosztem ograniczania swobód obywatelskich oraz – po raz pierwszy – edukacja seksualna w szkołach oraz kompetencje samorządów¹.

POGLĄDY OGÓŁU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT ISTOTNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

Analizę charakterystyk potencjalnych elektoratów poprzedzamy przedstawieniem poglądów ogółu społeczeństwa w omawianych kwestiach, a tam, gdzie to możliwe, pokazujemy, jakie zmiany zaszły w społecznych opiniach w ciągu ostatnich kilku lat.

Ankietowani określali swoje poglądy w każdej sprawie za pomocą 7-punktowych skal, których krańce (1 i 7) wyznaczały dwa przeciwstawne rozwiązania modelowe, środek zaś (4) oznaczał opinię ambiwalentną.

Badania CBOS prowadzone od połowy lat dziewięćdziesiątych pokazują, że opinie Polaków na temat właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego oraz roli państwa są stabilne i podlegają jedynie niewielkim zmianom. Polacy niezmiennie opowiadają się za pełnieniem przez państwo funkcji

¹ W komunikacie wykorzystano zagregowane dane z dwóch kolejnych badań: „Aktualne problemy i wydarzenia” (351), 22–29 sierpnia 2019, reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=974) oraz „Aktualne problemy i wydarzenia” (352), 12–19 września 2019, reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=936). Oba badania przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI).

opiekuńczych i redystrybucyjnych oraz za aktywną rolę państwa w gospodarce. W ciągu ostatnich trzech lat, a także z perspektywy ponad dwudziestu lat badań, największe zmiany w tym zakresie zaszły w oczekiwaniach dotyczących systemu podatkowego. Z biegiem czasu maleje poparcie dla progresji podatkowej: od 2016 roku odsetek osób przekonanych, że osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy podatek od swoich dochodów niż zarabiający mało, zmalał o 8 punktów procentowych, zaś od 2001 roku – o 19 punktów. Nadal jednak zwolennicy progresywnej skali podatkowej (57%) wyraźnie przeważają nad preferującymi podatek liniowy (27%). Niemal powszechne pozostaje przekonanie, że państwo powinno zapewnić swoim obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak np. opieka zdrowotna i szkolnictwo (wyraża je 81% badanych). Większość respondentów (63%) jest za ograniczeniem prywatyzacji i uważa, że znaczna część przedsiębiorstw powinna pozostać w rękach państwa. Mniej jednoznaczne są opinie na temat rozwiązań dotyczących funkcjonowania rynku pracy i zatrudniania pracowników. Podobnie jak trzy lata temu nieznacznie więcej osób uważa, że elastyczne reguły zatrudniania – umożliwienie przedsiębiorstwom szybkiego zwalniania i szybkiego zatrudniania pracowników w zależności od koniunktury gospodarczej (36%) – są ważniejsze niż bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet gdy pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw (31%).

W dyskursie publicznym w ostatnim okresie dużo miejsca zajmowały kwestie światopoglądowe, takie jak: miejsce Kościoła w życiu publicznym, prawa gejų i lesbijek, edukacja seksualna, a także prawna regulacja aborcji. Jak pokazują wyniki badania, także w tym obszarze nie odnotowaliśmy w postawach Polaków znaczących zmian. Opinie na temat relacji państwo–Kościół są podzielone. Tyle samo osób jest zdania, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów, a konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny (40%, o 3 punkty procentowe mniej niż w 2015 roku), ile sądzi, że państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa (40%). Polacy zajmują na ogół konserwatywne stanowisko w kwestii formalizacji związków osób tej samej płci. Większość (55%) jest przeciwna prawnemu umożliwieniu zawierania związków partnerskich przez osoby tej samej płci. Za prawną instytucjonalizacją jedнопłciowych związków partnerskich opowiada się nieco ponad jedna czwarta badanych (30%, wzrost o 3 punkty od 2016 roku). Mniej jednoznaczne są opinie na temat prawnej regulacji przerywania ciąży. Więcej osób (40%, spadek o 3 punkty procentowe od 2016 roku) skłania się jednak ku stanowisku, że generalnie aborcja powinna być zakazana, niż opowiada się za jej prawną dopuszczalnością (29%). Po raz pierwszy w badaniu uwzględniliśmy stosunek do edukacji seksualnej w szkołach: jej zwolennikami jest dwie trzecie badanych (67%), przeciwnikami – mniej niż co piąty (19%).

Po okresie narastania sceptycyzmu wobec rozwoju integracji europejskiej (w latach 2009–2015), od 2016 roku obserwujemy zmniejszenie dezaprobaty dla pogłębiania współpracy w ramach Unii Europejskiej. Obecnie nieco bliższe respondentom jest przekonanie, że Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (41%), niż opinia, że nasz kraj powinien dążyć do zachowania w UE jak najdalej idącej niezależności (34%, o 4 punkty procentowe mniej niż trzy lata temu i o 7 punktów mniej niż w 2015 roku). Mimo raczej pozytywnego nastawienia do rozwoju integracji europejskiej, większość Polaków (63%) pozostaje niechętna wprowadzeniu

w Polsce euro. Dołączenie do strefy euro popiera 15% ankietowanych. Podobnie – mimo poparcia dla pogłębiania integracji z UE, Polacy nadal są dość jednoznacznie niechętni przyjmowaniu uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu. Sprzeciwia się temu 70% (o 3 punkty procentowe mniej niż w 2016 roku), akceptuje – 15% badanych.

Bardziej znaczące zmiany niż w oczekiwaniach dotyczących polityki na forum UE zaszły w ciągu ostatnich trzech lat w opiniach o polityce wschodniej. Zmniejszył się odsetek osób przekonanych, że Polska powinna dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (od 2016 roku o 10 punktów procentowych), przybyło zaś badanych oczekujących aktywnej polityki wschodniej i wspierania proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR (wzrost o 7 punktów). Kwestia priorytetów w polityce wschodniej powoduje obecnie większe różnice zdań – nadal jednak nieco więcej osób przedkłada budowanie dobrych relacji z Rosją (36%) nad wspieranie proeuropejskich aspiracji krajów postsowieckich (30%).

Ostatnie dwie kwestie, które uwzględniliśmy w badaniu, dotyczą relacji państwo–obywatel. Pierwsza dotyczy społecznego przyzwolenia na ograniczanie praw i swobód obywatelskich w imię zwalczania przestępczości. Sprzeciw wobec ewentualnego ograniczania praw obywatelskich w walce z przestępczością jest obecnie wyrażany częściej niż kiedykolwiek wcześniej, począwszy od połowy lat dziewięćdziesiątych (przez 51% badanych, o 5 punktów więcej niż w 2016 roku). Ograniczenie swobód obywatelskich w celu skutecznego zwalczania przestępczości dopuszcza 36% (o 4 punkty mniej niż poprzednio).

Druga kwestia, którą uwzględniliśmy po raz pierwszy, dotyczy zakresu kompetencji samorządu i państwa. Zdaniem większości badanych (60%) samorzady terytorialne powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych. Zwolennikami centralizacji jest 13% ankietowanych.

TABELA 1

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych												
	VII '95	VIII '96	V '97	V '99	IX '01	III '03	IV –V '05	IX–X '07	VIII –IX '09	VI –VII '11	IV–V '15	III '16	VIII –IX '19
	w procentach												
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	74	74	75	81	90	81	85	83	86	86	83	80	81
Opinia ambiwalentna (4)	12	11	10	9	4	8	6	8	7	8	8	10	9
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	10	15	13	8	4	9	7	8	5	5	8	9	9
Trudno powiedzieć	4	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	-	-	72	-	76	-	73	67	71	68	64	65	57
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	8	-	6	-	7	7	7	6	9	8	11
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	-	-	18	-	14	-	15	21	20	23	24	25	27
Trudno powiedzieć	-	-	2	-	4	-	5	5	2	3	3	2	5
Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	35	31
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	18	22
Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34	40	36
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	7	10
Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	16	13
Opinia ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	15	18
Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową (5+6+7)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	67	66	63
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	3	6

TABELA 2

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Wartości średnie na skali 1–7 wśród ogółu badanych	Odchylenie standardowe
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	2,00	1,57
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.		
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	3,27	2,30
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów		
(1) Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw	4,09	2,03
(7) Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników		
(1) Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe	5,36	1,76
(7) Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową		
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	4,41	2,23
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli		
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	4,38	2,02
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane		
(1) Konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów	4,02	2,07
(7) Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa		
(1) Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci	4,85	2,41
(7) Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci		
(1) W szkołach powinna być prowadzona odpowiednia do wieku edukacja seksualna	2,77	2,14
(7) W szkołach w ogóle nie powinno być edukacji seksualnej		
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	3,81	2,21
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności		
(1) Polska powinna możliwie najszybciej przyjąć euro	5,49	1,93
(7) Polska w ogóle nie powinna przyjmować euro		
(1) Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu	5,63	1,85
(7) Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu		
(1) Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR	4,25	2,00
(7) Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją		
(1) Samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych	2,64	1,86
(7) To przede wszystkim władze centralne powinny decydować o realizacji zadań i usług publicznych		

ZRÓŻNICOWANIE POGŁĄDÓW ELEKTORATÓW

Opinie dotyczące większości kwestii poddanych ocenie respondentów w istotnym stopniu dzielą elektoraty ogólnopolskich komitetów wyborczych biorących udział w październikowych wyborach. Największe kontrowersje budzą kwestie światopoglądowe: prawna instytucjonalizacja związków partnerskich osób tej samej płci oraz relacje między państwem a Kościołem katolickim (ostatnio obie były bardzo wyraźnie obecne w debacie publicznej), w nieco mniejszym stopniu rozbieżność poglądów badanych elektoratów dotyczy prawnej regulacji przerywania ciąży oraz edukacji seksualnej. Duże różnice opinii w elektoratach wywołuje także kwestia wprowadzenia euro oraz generalnie pogłębiania integracji europejskiej. W kwestiach dotyczących właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego najczęściej kontrowersji budzi stopień sprywatyzowania gospodarki. Z kolei elektoraty mają najbardziej zbliżone poglądy w kwestii funkcjonowania rynku pracy oraz polityki wschodniej.

CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW

Prawo i Sprawiedliwość. Zwolenników tej formacji niezmiennie wyróżniają spośród innych elektoratów przede wszystkim opinie w kwestiach światopoglądowych. Zdecydowanie częściej niż wyborcy pozostałych ugrupowań dostrzegają oni potrzebę współpracy państwa z Kościołem katolickim (66%). W zdecydowanej większości (81%) sprzeciwiają się instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci. Bardziej rygorystyczne stanowisko niż elektoraty pozostałych ugrupowań zajmują w kwestii prawnej regulacji przerywania ciąży: za zakazem aborcji opowiada się 61% z nich. Ponadto wyborcy PiS rzadziej niż pozostałe elektoraty popierają edukację seksualną w szkołach, niemniej jednak także wśród nich jej zwolennicy (50%) przeważają nad przeciwnikami (35%).

Wśród sympatyków PiS znacząco więcej niż wśród wyborców pozostałych ugrupowań jest zwolenników centralizacji (21%). Także wśród nich przeważa jednak pogląd, że samorzady powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych (49%).

Zwolenników PiS cechuje stosunkowo duży sceptycyzm wobec procesu pogłębiania integracji europejskiej. Połowa z nich (50%) opowiada się za zachowaniem przez Polskę daleko idącej niezależności w UE. Za zacieśnianiem współpracy we Wspólnocie jest co czwarty wyborca PiS (26%). Ogromna większość sympatyków tego ugrupowania (83%) jest przeciwna wprowadzeniu euro w Polsce. Jeszcze większa grupa spośród wyborców PiS (88%) sprzeciwia się przyjmowaniu uchodźców napływających do Europy. Opinie zwolenników PiS na temat polityki wschodniej są niejednoznaczne. Niemal tyłu samo z nich uważa, że Polska powinna dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (35%), ilu opowiada się za wspieraniem proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR (33%).

Biorąc pod uwagę wyobrażenia wyborców PiS o właściwym kształcie ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa, zwraca uwagę przede wszystkim ich wysokie poparcie dla znaczącego udziału własności państwa w gospodarce (79%). Zwolennicy PiS nieco częściej niż przeciętnie opowiadają się też za progresywną skalą podatkową (65%). Podobnie jak większość społeczeństwa jednoznacznie opowiadają się za państwem opiekuńczym, gwarantującym obywatelom wysoki standard świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itd. (85%). Wyborcy PiS są podzieleni w kwestii właściwego funkcjonowania rynku pracy: nieznacznie częściej przedkładają elastyczne reguły w zatrudnianiu i zwalnianiu pracowników (34%) nad bezpieczeństwo zatrudnienia i ochronę istniejących miejsc pracy (31%).

Zwolennicy PiS częściej niż przeciętnie byliby skłonni zgodzić się na ograniczenie praw obywatelskich w walce z przestępczością. Niemal tyle samo spośród nich dopuszcza taką możliwość (43%), ile jej nie aprobuje (45%).

Z analiz² wynika, że chęci oddania głosu na PiS w wyborach parlamentarnych sprzyja obecnie przekonanie, że państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, sprzeciw wobec edukacji seksualnej w szkołach, restrykcyjne stanowisko w kwestii prawnej regulacji aborcji, dezaprobatą dla instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci, poparcie dla centralizacji, niechęć do przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu, sceptycyzm wobec pogłębiania integracji europejskiej, dezaprobatą dla wprowadzenia euro w Polsce oraz akceptacja własności państwowej w gospodarce.

Koalicja Obywatelska. Komitet wyborczy utworzony wokół Platformy Obywatelskiej ma zdecydowanie proeuropejski elektorat: za pogłębianiem integracji europejskiej opowiada się niemal trzy czwarte jego wyborców (72%). W elektoracie KO jako jedynym nieco więcej jest zwolenników (37%) niż przeciwników wprowadzenia euro w Polsce (32%). Wyborcy ugrupowań skupionych wokół PO są bardziej niż przeciętnie przychylnie nastawieni do przyjmowania w Polsce uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu: równie często deklarują poparcie (39%) co sprzeciw wobec tego rozwiązania (38%). Zwolennicy KO nieco częściej opowiadają się za prowadzeniem przez Polskę aktywnej polityki wschodniej oraz wspieraniem proeuropejskich aspiracji Ukrainy i innych państw postsowieckich (42%), niż sądzą, że priorytetem w polskiej polityce wschodniej powinno być dbanie o dobre relacje z Rosją (31%).

W kwestiach światopoglądowych elektorat KO jest bardziej liberalny niż przeciętnie. Większość jej zwolenników (62%) uważa, że konkordat ze Stolicą Apostolską jest niepotrzebny, a państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Ogromna większość z nich (86%) popiera wprowadzenie edukacji seksualnej w szkołach. Ponad połowa (55%) uważa, że prawo powinno

² Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci. Blisko połowa (46%) opowiada się za prawną dopuszczalnością przerywania ciąży. Pozostali są zwolennikami nie tyle całkowitego zakazu aborcji (16%), ile jakiegoś rodzaju kompromisowego rozwiązania uwzględniającego różne racje i wartości (34%).

Wyborcy Koalicji Obywatelskiej częściej niż ogół badanych uważają, że walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczania praw i swobód obywatelskich (67%). Jednoznacznie i jeszcze częściej niż ogół respondentów wyrażają poparcie dla szerokich kompetencji władz samorządowych (83%).

Opinie wyborców Koalicji Obywatelskiej w kwestiach dotyczących gospodarki i roli państwa kształtują się podobnie jak deklaracje ogółu badanych lub są nieco bardziej liberalne niż przeciętnie. Zdecydowana większość zwolenników tego komitetu wyborczego (79%) opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych. Potencjalni wyborcy Koalicji Obywatelskiej nieco częściej niż przeciętnie są zwolennikami podatku liniowego (32%), choć przeważająca część z nich popiera progresywną skalę podatkową (53%). Mimo stosunkowo mniej etatystycznych poglądów, blisko połowa wyborców komitetu utworzonego wokół PO (49%) jest zdania, że znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwa. Sympatycy KO nieco bardziej niż ogół badanych cenią elastyczne reguły zwalniania i zatrudniania pracowników i uznają je za ważniejsze (46%) niż bezpieczeństwo zatrudnienia (29%).

Z przeprowadzonych analiz³ wynika, że chęć głosowania na Koalicję Obywatelską w wyborach parlamentarnych uwarunkowana jest przede wszystkim poparciem dla pogłębiania integracji europejskiej oraz wprowadzenia w Polsce euro, pozytywnym stosunkiem do przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu, a także liberalnym stanowiskiem w kwestii prawnej regulacji aborcji.

Sojusz Lewicy Demokratycznej – Lewica. Biorąc pod uwagę poglądy w badanych kwestiach można powiedzieć, że wyborcom Lewicy najbliżej do zwolenników Koalicji Obywatelskiej. Wyróżnia ich przede wszystkim światopoglądowy liberalizm, szczególnie opinie o relacjach państwo–Kościół oraz stosunek do formalizacji związków partnerskich osób tej samej płci. Ogromna większość z nich (84%) uważa, że konkordat między Polską a Stolicą Apostolską jest niepotrzebny, a państwo nie powinno faworyzować żadnego z wyznań ani Kościołów. Trzy czwarte wyborców Lewicy (75%) opowiada się za instytucjonalizacją związków partnerskich osób homoseksualnych. Większość z nich (60%) popiera prawną dopuszczalność przerywania ciąży. Niemal wszyscy (93%) uważają, że w szkołach powinna być prowadzona edukacja seksualna.

³ Por. przypis 2.

Wyborcy Lewicy częściej niż ogół badanych są zwolennikami decentralizacji państwa: popiera ją 86% spośród nich. Wyraźniej niż ogół badanych są oni przeciwni ograniczaniu praw i swobód obywatelskich w walce z przestępczością (57%).

Elektorat Lewicy należy do najbardziej proeuropejskich. Ponad dwie trzecie jej zadeklarowanych wyborców (69%) uważa, że Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji z Unią Europejską. Większy niż przeciętnie jest w tym elektoracie odsetek zwolenników możliwie szybkiego przyjęcia euro (24%), jednak przeważa sprzeciw wobec wprowadzenia w Polsce wspólnej waluty (38%). Wyborcy Lewicy są – obok zwolenników Koalicji Obywatelskiej – stosunkowo najbardziej przychylni przyjmowaniu do Polski uchodźców napływających do Europy z krajów Bliskiego Wschodu i Afryki: popiera je 39% z nich, sprzeciw wyraża 37%. Zwolennicy Lewicy są podzieleni w kwestii polityki wschodniej: minimalnie częściej skłonni są stawiać na dobre relacji z Rosją (38%), niż oczekują wpierania proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR (34%).

Poglądy wyborców Lewicy w kwestiach dotyczących gospodarki i roli państwa nie odbiegają istotnie od opinii ogółu badanych lub są nieco bardziej liberalne. Zdecydowana większość z nich (79%) popiera pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych. Większość (62%) opowiada się za progresywnym systemem podatkowym. Wyborcy Lewicy nieco rzadziej niż przeciętnie popierają znaczny udział przedsiębiorstw państwowych w gospodarce, choć także wśród nich jego zwolennicy (44%) przeważają nad przeciwnikami (24%). Ponadto stosunkowo często przedkładają elastyczne zasady zatrudniania pracowników (50%) nad bezpieczeństwo zatrudnienia i ochronę istniejących miejsc pracy (26%).

Z analiz⁴ wynika, że deklaracje poparcia dla SLD związane są w głównej mierze z przekonaniem, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów, z poparciem dla prawnej instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci oraz edukacji seksualnej w szkołach.

Polskie Stronnictwo Ludowe – Koalicja Polska. Wyborcy Koalicji Polskiej w niemal żadnej z analizowanych kwestii nie wyróżniają się poglądami. Na tle przekonań pozostałych elektoratów można określić je zatem jako centrowe.

Wizja ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa wyborców Koalicji Polskiej nie różni się od oczekiwań ogółu badanych. Jej sympatycy opowiadają się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych (83%), progresywną skalą podatkową (61%) oraz znacznym udziałem własności państwa w gospodarce (58%). Minimalnie częściej za ważniejsze uznają elastyczne reguły zatrudniania i zwalniania pracowników (37%) niż bezpieczeństwo zatrudnienia i ochronę istniejących miejsc pracy (34%).

⁴ Por. przypis 2.

W kwestiach światopoglądowych wyborcy Koalicji Polskiej sytuują się pomiędzy biegunami wyznaczonymi z jednej strony przez elektoraty PiS oraz Konfederacji, z drugiej – przez zwolenników Lewicy i Koalicji Obywatelskiej. Ich poglądy są zatem bliższe przeciętnym niż przekonania sympatyków pozostałych ugrupowań, choć w porównaniu z ogółem badanych nieco bardziej liberalne. Połowa wyborców Koalicji Polskiej uważa, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Blisko co trzeci (30%) opowiada się za współpracą państwa z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa. Ogromna większość sympatyków Koalicji Polskiej (82%) popiera edukację seksualną w szkołach. Ponad połowa (51%) jest natomiast przeciwna prawnej instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci. Rozwiązanie to aprobuje blisko co trzeci zwolennik tej formacji (32%). Opinie wyborców Koalicji Polskiej na temat prawnej regulacji przerywania ciąży są podzielone: nieco więcej jest wśród nich zwolenników zakazu aborcji (33%) niż jej dopuszczalności (27%).

Wyborcy Koalicji Polskiej są nieco bardziej niż ogół badanych proeuropejscy: dążenie do jak najściślejszej integracji popiera 48%, za zachowaniem możliwie dużej niezależności opowiada się 26% z nich. Nieco mniejszy opór niż wśród ogółu badanych budzi w tym elektoracie ewentualne wprowadzenie euro w Polsce, choć przeciwnicy tego projektu (52%) bardzo wyraźnie przeważają nad zwolennikami (13%). Są także mniej niż przeciętnie niechętni przyjmowaniu uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu, choć rozwiązanie to zdecydowanie częściej spotyka się z dezaprobatą (56%) niż poparciem (18%). Co ciekawe, zwolennicy Koalicji Polskiej są nie tylko nieco bardziej niż ogół badanych proeuropejscy, ale także bardziej niż przeciętnie prorosyjscy: dobre relacje z Rosją skłonni są przedkładać nad wspieranie proeuropejskich dążeń Ukraińców i innych narodów byłego ZSRR (44% wobec 28%).

Wyborcy Koalicji Polskiej jeszcze mocniej niż ogół respondentów opowiadają się za szerokimi kompetencjami samorządów w zakresie realizacji zadań i usług publicznych (78%). Podobnie jak ogół społeczeństwa uważają, że walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczania praw i swobód obywatelskich (52%) – przeciwnego zdania jest 31% spośród nich.

Z analiz⁵ wynika, że deklarowanemu poparciu dla Koalicji Polskiej sprzyja przekonanie, że Polska powinna dbać o dobre relacje z Rosją, oraz pozytywny stosunek do decentralizacji.

Konfederacja. Zwolennicy tej formacji wyróżniają się wyobrażeniami na temat roli państwa i właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego. Ich poglądy na gospodarkę i rolę państwa są bardziej liberalne niż poglądy wyborców innych ugrupowań i – przede wszystkim – ogółu badanych. Tylko niespełna połowa sympatyków Konfederacji (47%) uważa, że państwo powinno gwarantować obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.

⁵ Por. przypis 2.

Blisko dwie piąte (38%) jest zdania, że to sami obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia czy możliwości kształcenia dzieci. Ponadto w elektoracie Konfederacji nieco więcej jest zwolenników podatku liniowego (48%) niż progresywnego (43%). Wyborcy tego komitetu trzykrotnie częściej jako ważniejsze wskazują elastyczne funkcjonowanie rynku pracy (45%) niż bezpieczeństwo zatrudnienia i ochronę istniejących miejsc pracy (15%). Wśród sympatyków Konfederacji jest mniej niż przeciętnie zwolenników znacznego udziału własności państwa w gospodarce (39%), jednak także wśród nich mają oni przewagę nad postulującymi prywatyzację wszystkich państwowych przedsiębiorstw (22%).

Sceptycznym stosunkiem do pogłębiania integracji europejskiej elektorat Konfederacji przypomina wyborców PiS. Połowa sympatyków tej formacji (50%) uważa, że Polska powinna dążyć do daleko idącej niezależności w UE, podczas gdy możliwie ścisłą integrację popiera niespełna co czwarty (24%). Ogromna większość (92%) sprzeciwia się przyjęciu przez nasz kraj euro. Podobnie duży odsetek (92%) wyraża dezaprobatę wobec przyjmowania przez Polskę uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu. Jeśli chodzi o politykę wschodnią, zwolennicy Konfederacji niemal dwukrotnie częściej uważają, że priorytetem powinny być dobre relacje z Rosją (41%), niż postulują wsparcie dla proeuropejskich aspiracji Ukrainy i innych państw postsowieckich (21%).

Poglądy wyborców Konfederacji w kwestiach światopoglądowych są stosunkowo najbardziej zbliżone do opinii sympatyków PiS, choć w porównaniu z nimi mniej zachowawcze. Na tle ogółu badanych należy je jednak określić jako konserwatywne. Niemal połowa zwolenników Konfederacji (48%) opowiada się za współpracą państwa z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa. Więcej niż co trzeci (35%) sądzi jednak, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów. Większość wyborców Konfederacji (70%) uważa, że prawo nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci. Blisko połowa (48%) opowiada się za zakazem przerywania ciąży, za jej prawną dopuszczalnością – 16%. Większość sympatyków Konfederacji (61%) dostrzega potrzebę prowadzenia w szkołach edukacji seksualnej.

Wyborcy Konfederacji nieco częściej niż przeciętnie są zwolennikami decentralizacji – szerokich kompetencji samorządów (68%). Ponad połowa jej sympatyków (56%) uważa, że zwalczanie przestępczości nie może usprawiedliwiać ograniczania praw i swobód obywatelskich; przeciwnego zdania jest 41% z nich.

Analizy⁶ pokazują, że zamiarowi oddania głosu w wyborach parlamentarnych na Konfederację bardzo wyraźnie sprzyja brak oczekiwaniami, iż państwo będzie pełniło funkcje opiekuńcze, poparcie dla prywatyzacji państwowych przedsiębiorstw oraz dezaprobatą wprowadzenia euro w Polsce.

⁶ Por. przypis 2.

TABELA 3. ROZKŁADY OPINII W OMAWIANYCH KWESTIACH W POTENCJALNYCH ELEKTORATACH

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	KW Prawo i Spra- wiedliwość	KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	KW Sojusz Lewicy Demo- kratycznej	KW Polskie Stronnictwo Ludowe	KW Konfede- racja Wolność i Niepodle- głość
	w procentach				
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	85	79	79	83	47
Opinia ambiwalentna (4)	7	11	9	10	15
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	7	9	12	7	38
Trudno powiedzieć	1	1	0	0	0
Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało (1+2+3)	65	53	62	61	43
Opinia ambiwalentna (4)	8	13	10	21	9
Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów (5+6+7)	21	32	26	16	48
Trudno powiedzieć	6	2	2	2	0
Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw (1+2+3)	31	29	26	34	15
Opinia ambiwalentna (4)	21	21	21	23	40
Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników (5+6+7)	34	46	50	37	45
Trudno powiedzieć	14	4	3	6	0
Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	6	24	24	15	22
Opinia ambiwalentna (4)	10	23	30	22	35
Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową (5+6+7)	79	49	44	58	39
Trudno powiedzieć	5	4	3	5	3

TABELA 3. cd.

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	KW Prawo i Spra- wiedliwość	KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	KW Sojusz Lewicy Demo- kratycznej	KW Polskie Stronnictwo Ludowe	KW Konfede- racja Wolność i Niepodle- głość
	w procentach				
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	43	24	26	31	41
Opinia ambiwalentna (4)	10	9	14	15	3
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	45	67	57	52	56
Trudno powiedzieć	2	0	3	2	0
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	16	46	60	27	16
Opinia ambiwalentna (4)	17	34	28	38	31
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	61	16	10	33	48
Trudno powiedzieć	6	4	2	2	4
Konkordat między Polska a Stolica Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów (1+2+3)	17	62	84	50	35
Opinia ambiwalentna (4)	11	14	4	16	17
Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa (5+6+7)	66	21	9	30	48
Trudno powiedzieć	6	3	3	4	0
Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (1+2+3)	11	55	75	32	21
Opinia ambiwalentna (4)	5	15	11	12	9
Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci (5+6+7)	81	28	12	51	70
Trudno powiedzieć	3	2	2	5	0
W szkołach powinna być prowadzona odpowiednia do wieku edukacja seksualna (1+2+3)	50	86	93	82	61
Opinia ambiwalentna (4)	11	6	2	8	13
W szkołach w ogóle nie powinno być edukacji seksualnej (5+6+7)	35	7	2	7	24
Trudno powiedzieć	4	1	3	3	2

TABELA 3. cd.

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w elektoratach				
	KW Prawo i Spra- wiedliwość	KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	KW Sojusz Lewicy Demo- kratycznej	KW Polskie Stronnictwo Ludowe	KW Konfede- racja Wolność i Niepodle- głość
	w procentach				
Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej (1+2+3)	26	72	69	48	24
Opinia ambiwalentna (4)	16	18	15	22	25
Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności (5+6+7)	50	9	15	26	50
Trudno powiedzieć	8	1	1	4	0
Polska powinna możliwie najszybciej przyjąć euro (1+2+3)	6	37	24	13	0
Opinia ambiwalentna (4)	8	24	26	27	5
Polska w ogóle nie powinna przyjmować euro (5+6+7)	83	32	38	52	92
Trudno powiedzieć	3	7	12	8	3
Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu (1+2+3)	4	39	39	18	6
Opinia ambiwalentna (4)	6	20	21	21	2
Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu (5+6+7)	88	38	37	56	92
Trudno powiedzieć	2	3	3	5	0
Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR (1+2+3)	33	42	34	28	21
Opinia ambiwalentna (4)	21	22	22	23	30
Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją (5+6+7)	35	31	38	44	41
Trudno powiedzieć	11	5	6	5	8
Samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych (1+2+3)	49	83	86	78	68
Opinia ambiwalentna (4)	19	8	7	14	24
To przede wszystkim władze centralne powinny decydować o realizacji zadań i usług publicznych (5+6+7)	21	6	4	2	6
Trudno powiedzieć	11	3	3	6	2

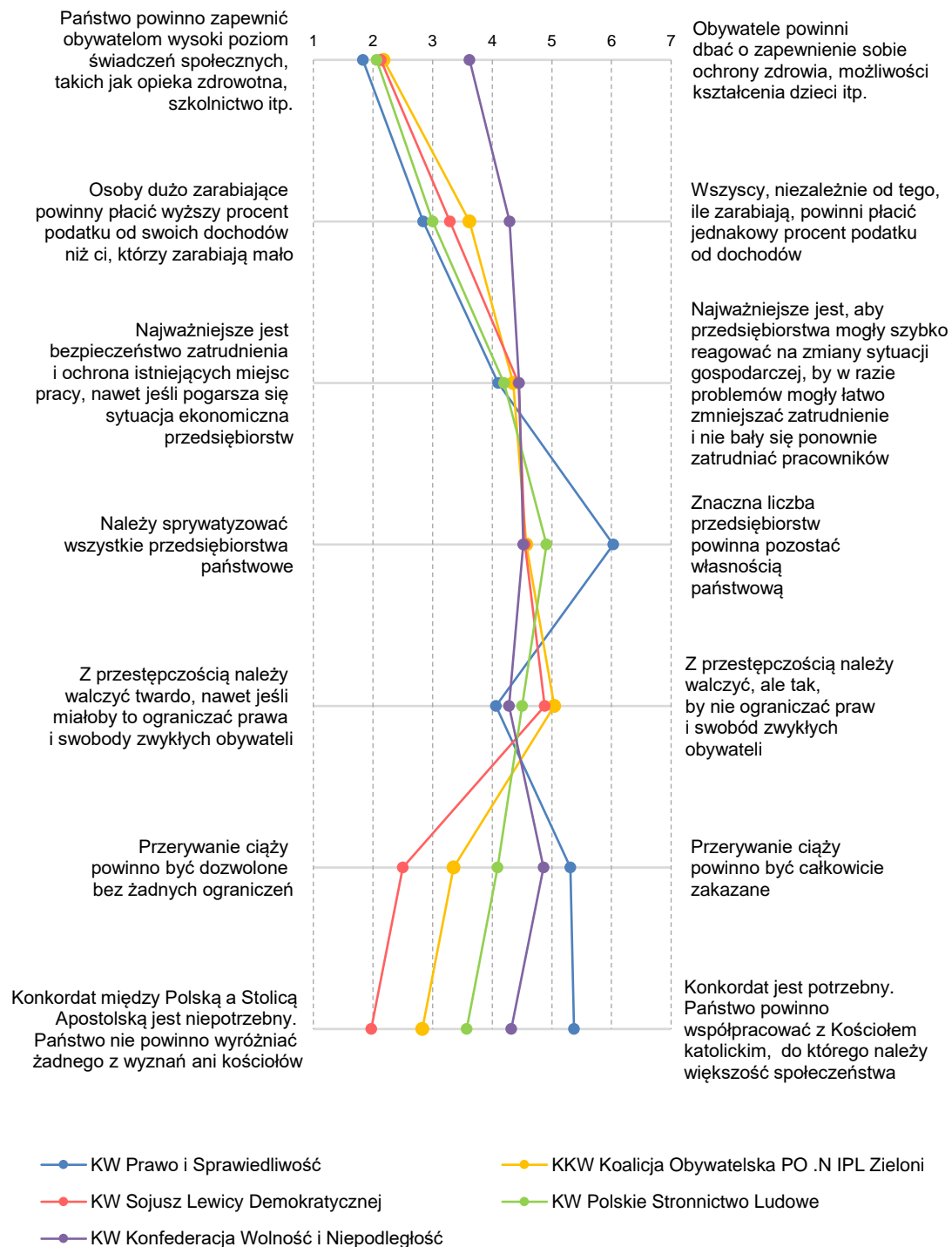
TABELA 4

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	KW Prawo i Sprawie- dliwość	KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	KW Sojusz Lewicy Demokra- tycznej	KW Polskie Stronnictwo Ludowe	KW Konfede- racja Wolność i Niepo- dległość
	wartości średnie na skali 1–7				
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	1,83	2,18	2,13	2,06	3,62
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.					
(1) Osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż ci, którzy zarabiają mało	2,84	3,62	3,29	3,00	4,29
(7) Wszyscy, niezależnie od tego, ile zarabiają, powinni płacić jednakowy procent podatku od dochodów					
(1) Najważniejsze jest bezpieczeństwo zatrudnienia i ochrona istniejących miejsc pracy, nawet jeśli pogarsza się sytuacja ekonomiczna przedsiębiorstw	4,10	4,35	4,44	4,20	4,45
(7) Najważniejsze jest, aby przedsiębiorstwa mogły szybko reagować na zmiany sytuacji gospodarczej, by w razie problemów mogły łatwo zmniejszać zatrudnienie i nie bały się ponownie zatrudniać pracowników					
(1) Należy sprywatyzować wszystkie przedsiębiorstwa państwowe	6,03	4,57	4,55	4,91	4,52
(7) Znaczna liczba przedsiębiorstw powinna pozostać własnością państwową					
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałoby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	4,06	5,04	4,88	4,50	4,28
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli					
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	5,31	3,35	2,50	4,09	4,86
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane					
(1) Konkordat między Polska a Stolica Apostolską jest niepotrzebny. Państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani kościołów	5,37	2,83	1,97	3,57	4,32
(7) Konkordat jest potrzebny. Państwo powinno współpracować z Kościołem katolickim, do którego należy większość społeczeństwa					
(1) Prawo powinno dopuszczać możliwość zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci	6,11	3,38	2,26	4,64	5,39
(7) Prawo w ogóle nie powinno dopuszczać możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci					
(1) W szkołach powinna być prowadzona odpowiednia do wieku edukacja seksualna	3,70	1,84	1,42	2,10	3,09
(7) W szkołach w ogóle nie powinno być edukacji seksualnej					

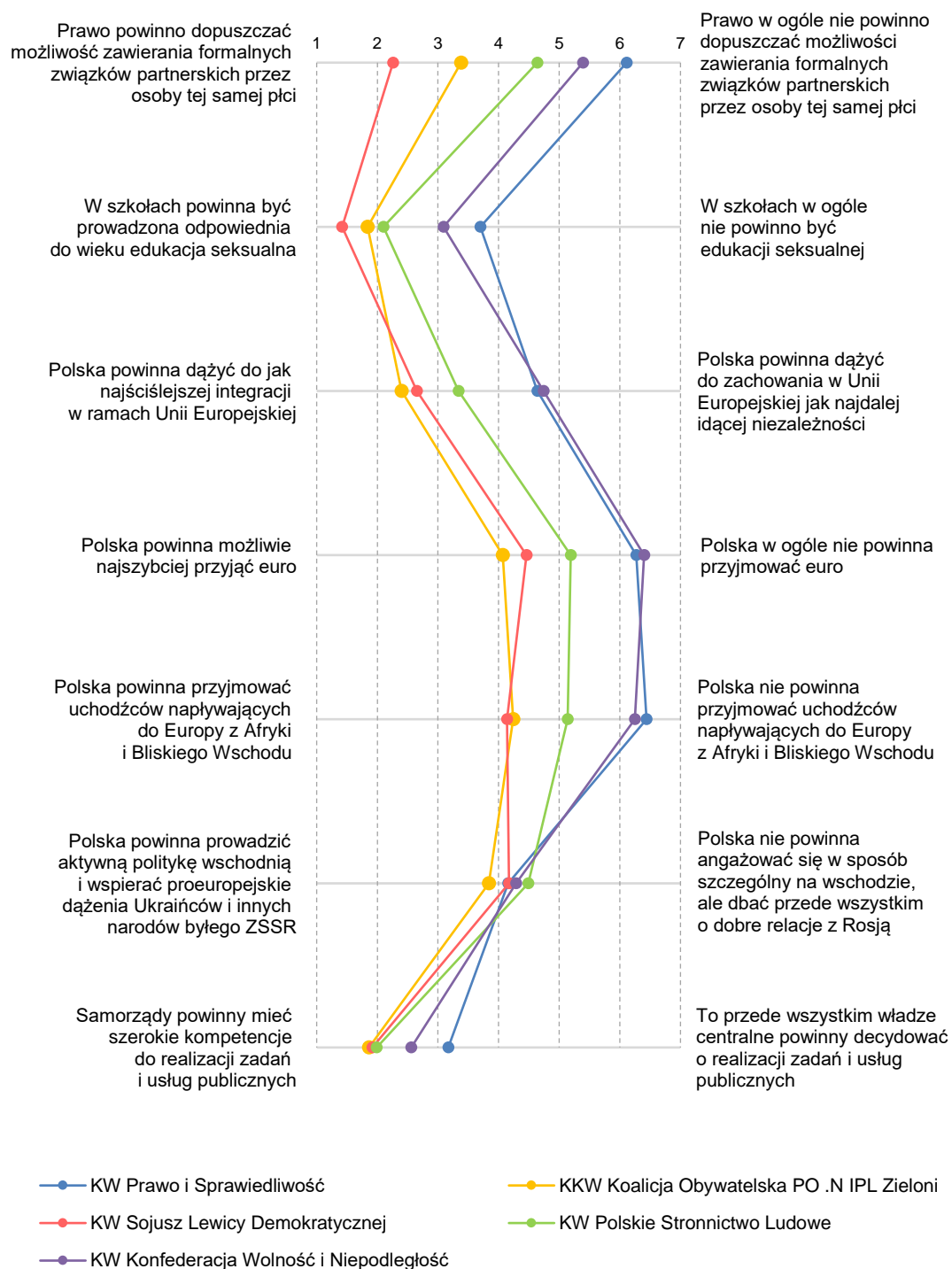
TABELA 4 cd.

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1–7)	KW Prawo i Sprawiedliwość	KKW Koalicja Obywatelska PO .N IPL Zieloni	KW Sojusz Lewicy Demokratycznej	KW Polskie Stronnictwo Ludowe	KW Konfederacja Wolność i Niepodległość
	wartości średnie na skali 1–7				
(1) Polska powinna dążyć do jak najściślejszej integracji w ramach Unii Europejskiej	4,64	2,40	2,65	3,34	4,74
(7) Polska powinna dążyć do zachowania w Unii Europejskiej jak najdalej idącej niezależności					
(1) Polska powinna możliwie najszybciej przyjąć euro	6,27	4,07	4,46	5,19	6,40
(7) Polska w ogóle nie powinna przyjmować euro					
(1) Polska powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu	6,44	4,24	4,14	5,14	6,25
(7) Polska nie powinna przyjmować uchodźców napływających do Europy z Afryki i Bliskiego Wschodu					
(1) Polska powinna prowadzić aktywną politykę wschodnią i wspierać proeuropejskie dążenia Ukraińców i innych narodów byłego ZSSR	4,16	3,84	4,17	4,49	4,29
(7) Polska nie powinna angażować się w sposób szczególny na wschodzie, ale dbać przede wszystkim o dobre relacje z Rosją					
(1) Samorządy powinny mieć szerokie kompetencje do realizacji zadań i usług publicznych	3,17	1,86	1,92	1,99	2,56
(7) To przede wszystkim władze centralne powinny decydować o realizacji zadań i usług publicznych					

RYS. 1. Opinie potencjalnych elektoratów. Wartości średnie na skali 1–7

RYS. 1 cd. Opinie potencjalnych elektoratów. Wartości średnie na skali 1–7

POTENCJALNE ELEKTORATY NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Podobnie jak w latach ubiegłych, wyrażone na skali opinie elektoratów posłużyły nam do wyodrębnienia – za pomocą analiz statystycznych⁷ – trzech osi podziałów politycznych w Polsce. Przedstawiony model jest tylko jednym z możliwych i z natury rzeczy uproszczonym obrazem zróżnicowania poglądów polskiego społeczeństwa. Dla większej spójności i klarowności modelu podziałów politycznych z analiz wyłączone zostały opinie dotyczące zwalczania przestępczości kosztem ograniczania praw obywatelskich, centralizacji vs. decentralizacji, prywatyzacji gospodarki oraz polityki wschodniej. Uzyskane w wyniku analiz wymiary w niejednakowym stopniu wyjaśniają zróżnicowanie poglądów ogółu wyborców i pośrednio kształt polskiej sceny politycznej⁸. Najważniejszy dla zrozumienia podziałów politycznych w Polsce jest wymiar odnoszący do poglądów w kwestiach światopoglądowych.

W przestrzeni wyznaczonej przez wyodrębnione osie podziałów politycznych usytuowaliśmy badane elektoraty. Uzyskany w ten sposób obraz podziałów politycznych przedstawia pozycję elektoratów względem wyodrębnionych wymiarów i przede wszystkim w relacji do siebie nawzajem.

Pierwszy wymiar dzielący elektoraty można nazwać – jak już wspomniano – światopoglądowym. Jeden z krańców tego wymiaru można określić jako **konserwatyzm**. Tworzą go: akceptacja współpracy państwa z Kościołem katolickim, poparcie dla prawnego zakazu przerywania ciąży, sprzeciw wobec edukacji seksualnej w szkołach oraz dezaprobata prawnej instytucjonalizacji związków osób tej samej płci. Drugi kraniec osi można opisać jako **liberalizm światopoglądowy**. Wiąże się on z przekonaniem, że państwo nie powinno wyróżniać żadnego z wyznań ani Kościołów, z liberalnym stanowiskiem w kwestii prawnej regulacji aborcji, poparciem dla edukacji seksualnej w szkołach oraz akceptacją możliwości zawierania formalnych związków partnerskich przez osoby tej samej płci.

Druga oś dzieląca elektoraty pokazuje w syntetyczny sposób wyobrażenia zadeklarowanych wyborców poszczególnych partii dotyczące właściwego ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa. Przeciwstawia ona państwo socjalne państwu liberalnemu. Krańce tej osi można opisać jako **etatyzm** i **liberalizm ekonomiczny**. Na szeroko rozumianą orientację etatystyczną składają się: przywiązanie do modelu państwa opiekuńczego, akceptacja progresywnej skali podatkowej oraz nacisk na ochronę istniejących miejsc pracy. Liberalizm ekonomiczny jest wyznaczony poprzez sceptycyzm wobec modelu państwa opiekuńczego, poparcie dla podatku liniowego oraz przekonanie, że elastyczność rynku pracy jest ważniejsza niż bezpieczeństwo zatrudnienia.

⁷ Przeprowadzono analizę czynnikową (rotacja oblimin).

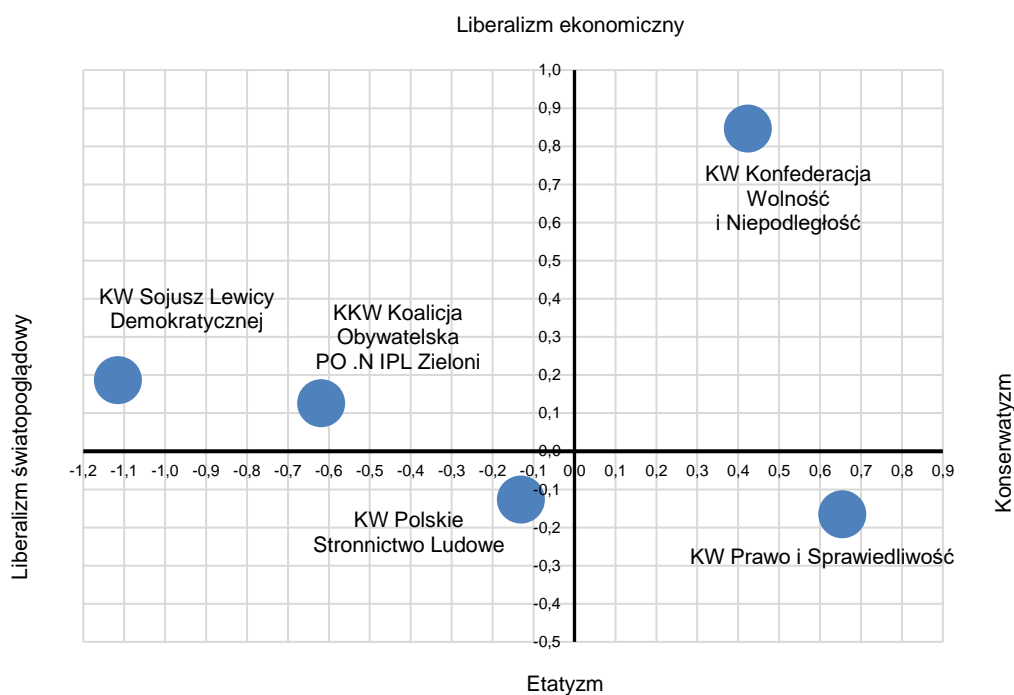
⁸ Całkowita wyjaśniana wariancja wynosi 53,7% (w tym pierwszy czynnik wyjaśnia 29,8% całkowitej zmienności, drugi – 13,4%, trzeci – 10,6%).

Trzeci wymiar pokazuje stosunek elektoratów do rozwoju integracji europejskiej. Skrajne punkty osi dzielącej elektoraty można opisać jako **proeuropejskość** vs. **dystans do UE**. Z jednej strony jest to zatem poparcie dla wprowadzenia w Polsce euro, pozytywny stosunek do przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu oraz generalnie akceptacja pogłębiania integracji europejskiej, z drugiej zaś – sprzeciw wobec przystąpienia przez Polskę do strefy euro, niechęć do przyjmowania uchodźców oraz przekonanie o potrzebie zachowania w UE jak największej niezależności.

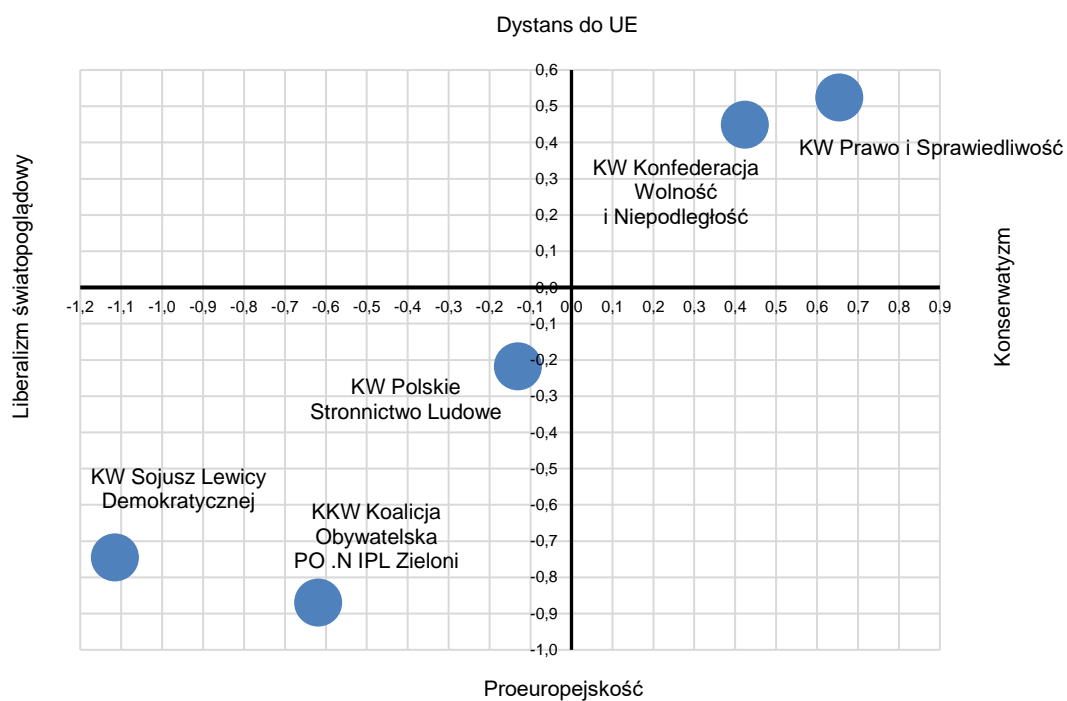
Ze względu na trudności z czytelnym przedstawieniem na płaszczyźnie trójwymiarowego modelu podziałów politycznych polskiego społeczeństwa, układ elektoratów prezentujemy na trzech odrębnych rysunkach, które uwzględniają każdorazowo po dwa opisane wyżej wymiary.

CBOS

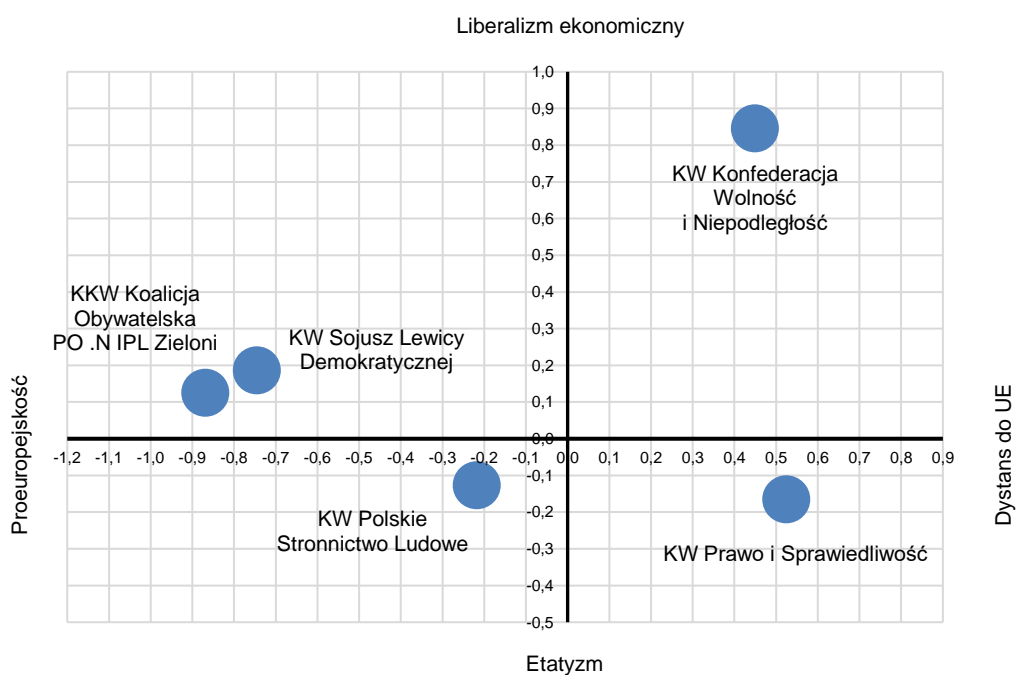
RYS. 2 a. Analizowane elektoraty na osiach podziałów politycznych

RYS. 2 b. Analizowane elektoraty na osiach podziałów politycznych

RYS. 2 c. Analizowane elektoraty na osiach podziałów politycznych

Na osi **liberalizm światopoglądowy–konserwatyzm**, w największym stopniu określającej podziały polityczne w Polsce i najsilniej dzielącej badane elektoraty, najbardziej odległą pozycję od środka, wyznaczonego przez poglądy ogółu wyborców, zajmuje – wyraźnie bardziej liberalny niż inne – elektorat lewicy. Do jej sympatyków pod względem wyznawanego światopoglądu stosunkowo najbliższym wyborcom Koalicji Obywatelskiej. Przeciwnie na omawianej osi zajmują relatywnie najbardziej konserwatywni wyborcy Prawa i Sprawiedliwości oraz usytuowani nieco bliżej środka – zwolennicy Konfederacji. Najbliżej środka osi znajduje się trochę bardziej liberalny niż ogół głosujących elektorat PSL-Koalicji Polskiej.

Usytuowanie elektoratów na osi **etatyzm–liberalizm ekonomiczny** jest zbliżone i bliskie środka, wyjątkiem jest elektorat Konfederacji. Poglądy jej wyborców na temat zasad ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa są zdecydowanie bardziej liberalne niż poglądy sympatyków któregośkolwiek z pozostałych komitetów. Wśród ich zwolenników nieco bardziej liberalne poglądy niż ogół głosujących mają sympatycy Lewicy oraz Koalicji Obywatelskiej, po przeciwnej stronie, oznaczającej orientację etatystyczną, lokują się zadeklarowani wyborcy PiS oraz PSL-Koalicji Polskiej.

Jeśli chodzi o stosunek do rozwoju integracji europejskiej, przeciwstawne względem siebie pozycje na osi **dystans do UE – proeuropejskość** zajmują z jednej strony elektoraty Koalicji Obywatelskiej i Lewicy, z drugiej wyborcy PiS oraz Konfederacji. Koalicja Obywatelska i Lewica mają wyraźnie proeuropejski elektorat, zaś PiS oraz Konfederacja – raczej sceptyczny wobec rozwoju integracji europejskiej. Poglądy sympatyków PSL-Koalicji Polskiej także w tej kwestii lokują ich najbliższym środka osi, choć po stronie wskazującej na orientację proeuropejską.

Usytuowanie elektoratów na osiach podziałów politycznych wyraźnie pokazuje, że orientacja światopoglądowa idzie w parze ze stosunkiem do rozwoju integracji europejskiej. Po jednej stronie plasują się zatem liberalni światopoglądowo i pronijni wyborcy Koalicji Obywatelskiej i Lewicy, po drugiej – konserwatywni i sceptyczni wobec rozwoju integracji europejskiej zwolennicy PiS i Konfederacji. O ile przy tym wyborcy Koalicji Obywatelskiej i Lewicy mają zbliżone poglądy na rolę państwa i kształt ładu społeczno-gospodarczego, o tyle zwolenników PiS i Konfederacji wyraźnie różni podejście do tej kwestii. Z kolei elektorat PSL-Koalicji Polskiej, biorąc pod uwagę polskie uwarunkowania, można określić jako centrowy.

W ciągu ostatnich kilku lat poglądy Polaków w większości omawianych kwestii społeczno-politycznych niewiele się zmieniły. Niemniej jednak warto odnotować trzy kwestie, w odniesieniu do których podejście Polaków uległo w ostatnim okresie znaczącym zmianom lub ewoluuje w dłuższej perspektywie. Od 2016 roku istotnie zmalał odsetek badanych przedkładających troskę o dobre relacje z Rosją nad wsparcie dla proeuropejskich dążeń Ukrainy i innych krajów postsowieckich. Po raz pierwszy w historii badań CBOS ponad połowa Polaków wyraża przekonanie, że walka z przestępczością nie może usprawiedliwiać ograniczania praw i swobód obywatelskich. Ponadto z biegiem czasu maleje przekonanie, że osoby dużo zarabiające powinny płacić wyższy procent podatku od swoich dochodów niż zarabiający mało. Nadal jednak progresywna skala podatkowa ma zdecydowanie więcej zwolenników niż podatek liniowy.

Większość analizowanych kwestii istotnie różnicuje opinie elektoratów głównych komitetów startujących w zbliżających się wyborach. Największe różnice poglądów dotyczą kwestii światopoglądowych (w tym głównie prawnej instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci oraz relacji państwo–Kościół) i to one w głównej mierze wyznaczają podziały na polskiej scenie politycznej. Z orientacją światopoglądową wyraźnie związany jest stosunek do rozwoju integracji europejskiej. Natomiast opinie elektoratów na temat właściwego kształtu ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa są, ogólnie rzecz biorąc, zbliżone. Uwzględniając wyodrębnione osie podziałów politycznych i usytuowanie względem nich elektoratów głównych komitetów wyborczych można dostrzec, że dwa bieguny sceny politycznej tworzą z jednej strony Koalicja Obywatelska i Lewica, z drugiej – Prawo i Sprawiedliwość. KO i Lewica grupują wyborców liberalnych światopoglądowo i proeuropejskich. Rządząca partia przyciąga wyborców konserwatywnych i sceptycznych wobec rozwoju integracji europejskiej. Pod względem orientacji światopoglądowej i stosunku do integracji UE do zwolenników PiS podobni są sympatycy Konfederacji. Wyraźnie różnią się jednak od nich, a także od wyborców pozostałych komitetów wyborczych, liberalnym podejściem do gospodarki. Elektorat PSL - Koalicji Polskiej na tle pozostałych można określić jako centrowy.

Warto na koniec wspomnieć, że intensywność sporu politycznego w Polsce przyczyniła się do polaryzacji opinii elektoratów głównych sił politycznych. Wyborcy Prawa i Sprawiedliwości dziś są jeszcze bardziej niż trzy lata temu sceptyczni wobec przyjmowania uchodźców z Afryki i Bliskiego Wschodu oraz wprowadzenia euro w Polsce. Częściej niż kiedyś dostrzegają potrzebę współpracy państwa z Kościołem katolickim. Z kolei jeśli porównać poglądy obecnych wyborców Koalicji Obywatelskiej z opiniami zwolenników Platformy Obywatelskiej sprzed kilku lat, to okazuje się, że elektorat ten jest wyraźnie bardziej liberalny światopoglądowo i jednocześnie jeszcze bardziej niż kiedyś proeuropejski.

Poglądy elektoratów i ich miejsce na osiach obrazujących podziały polityczne w Polsce mogą po części tłumaczyć kierunki zmian zachodzących na scenie politycznej – rozpad dużej koalicji sił opozycyjnych startującej w wyborach do Parlamentu Europejskiego i powstanie nowych konstelacji politycznych przed zbliżającymi się wyborami.

Opracowała

Beata Roguska